

NORŲ IŠVARGINTI

Šiame pro šalį lekiančiame pasaulyje visi daugiau ar mažiau rizikuojame. Ieškome aštrių potyrių, svaigstame nuo kiekvieno išsiskiriančio adrenalino lašo. Vieniems užtenka smarkiau spustelti greičio pedalą, antri veržiasi ore atlikti mirties kilpą, treti kiek išgalėdami neria gilyn į vandenynų gelmes ar dalyvauja „akvariumuose“. Kartais adrenalino poreikį patenkiname stebėdami rizikuojant kitus: žydruosiuose ekranuose, teatro ir Seimo scenose ar sporto halėje. Kaip ant kranto išmesta žuvis trokšta vandens, trokštame sensacijų ir negalime atitraukti akių nuo griūvančių dangoraižių vaizdų. Mitinguose skanduoju: „karui ne“, o paskui godžiai ryjame žinias apie kiekvieną numuštą lėktuvą. Skačiuoju, kiek kuri pusė patyrė aukų. Įdomu. Žinoma, kol nepraneša, kad tavo tikras brolis užlipo ant minos ir likusias dienas praleis invalido vežimėlyje. Dar kiti imituoja karą, banko apiplėšimą, nuotykius, lenktynes, seksą, žūtibūtinę kovą žaisdami kompiuterinius žaidimus. Šiandien virtuali realybė suteikia šansą atsidurti rolėje to, kuriuo nori būti neprisipažintume sau net ir atviriausiomis valandėlėmis. Kartą, prie anevėžio „susitranzavau“ vokių programautoją, kuris patikino, kad šiuo metu egzistuojanti kompiuterinė realybė tik menkas šešėlis tos, kuri jau sukurta ir ateityje bus įdiegta. Jis prisipažino, kad šiandien virtualios technologijos gali padėti įgyvendinti ir gąsčiausias svajones – pavyzdžiui, išprievartauti. Realybėje jis to sau niekada neleistų. Tačiau mačiau, kaip ištįso jo veidas paklausus, ar jis džiaugsis, kai tokius žaidimus pradės žaisti du mažamečiai jo vaikai.

VARTOTOJŲ VISUOMENĖ

„Dar visai neseniai buvę gamintojų visuomenė, šiandien esame vartotojų visuomenė“, – skelbia filosofas Zygmuntas Baumanas savo knygoje „Globalizacija“. Vartotojai – godžiai vartojantys ne tik produktus, daiktus, bet ir reginius, potyrius, žinias. Žmonės vartojo visais laikais, tačiau šiandien dažnai nebeaišku: ar vartojame, kad išgyventume, ar gyvename, kad vartotume. Vartojimas tapo savotišku, jaudinančiu, adrenaliną išskiriančiu veiksmu. Trokštama ne pačių daiktų kiek naujų neregėtų pojūčių keliamo jaudulio. Visuomenėje, kur ekonominis augimas – bene svarbiausias veiksnys, mes privalome vartoti, nes taip skatiname gamybą ir BVP. „Idealiu atveju vartotojas neturi į nieką tvirtai įsikibti; niekas neturi priversti mūsų įsipareigoti iki mirties mus išskirs; jokie poreikiai nelaikytini visiškai patenkintais, jokie troškimai – galutiniais“. Turbūt ne vienam yra kilusi paranojiška mintis, kad mus kažkas valdo, kad visi šokame pagal kažkokios išpurtusių turtuolių, juodųjų genijų-architektų šutvės dūdelę. To paties Z. Baumano žodžiai gali tik sustiprinti šias hipotezes: „Norint padidinti gebėjimą vartoti, negalima leisti vartotojams nė akimirką pailsėti. Jie neturi sudėti bluosto, visad turi būti budrūs, nuolatos vis iš naujo gundomi, kitaip tariant, jų būseną turi būti nesilpnėjantis jaudulys ir sykiu nuolatinis įtarumas bei nepasitenkinimas. Įvairūs jaukai, kurie patraukia dėmesį, turi stiprinti įtarumą ir sykiu žadėti ištraukti iš nepasitenkinimo būsenos“. Reklamos žada: „... jums padės“, „... tau patiks“, „... įsigyk ir būsi geriausias“. Argi mums leidžia atsikvėpti? Norite įsitikinti? Apsidairykite: visur žiba kalėdinį pirkimo vajú pranešančios lemputės. Tačiau joms užgesus atokvėpis bus trumpas. Vitrinose sumirgės Valentino dienos širdys, po jų velykiniai margučiai... Kažkas elgiasi su mumis nesąžiningai? Ne. Nes kiekvienas iš mūsų bet kurią akimirką turi teisę ištarti: „ne“. Kiekvienas gali ar net turi už regimybių šydo įžvelgti tikrąsias, esmines vertybes. Kaip giliai iliuzijų pasaulyje gyvename ir kur yra tikroji realybė – priklauso tik nuo mūsų.

KARTELĖ KYLA

Beje, kartelė nuolat kyla. Šiandien patyręs 10 sekundžių laisvo kritimo, rytoj norėsi kristi pusvalandį, o dar po kiek laiko neužteks ir kelių valandų. Pamėgęs greitį nekantriai laukia, kol bus išrastas naujas automobilis, galėsiantis skrieti 1000 km per val. greičiu, o kompiuterininkai svaigsta nuo minties apie dar greitesnį kompiuterį. Lygiai taip pat narkomanas, pradėjęs nuo kelių miligramų dozės, po metų kitų neberanda pasitenkinimo dešimtgebai didesniame kiekyje. Kol galų gale jį patenkina tik „auksinė adata“ – vienintelė, mirtina dozė. Aplinka mus nuolat gundo kaip šuolininkus į aukštį vis kelti ir kelti kartelę, per kurią šokame. O gal tik mes leidžiame aplinkai mus gundyti? „Aukščiau bambos neiššoksi“ – dar Adomo laikų išmintis, kurią pamirštama pritaikyti nūdienai. Noriu arkliuko, naujo kompiuterio, mobiliojo telefono, šukuosenos, interjero, automobilio, žmogaus, išmokti naują kalbą, perskaityti naują knygą, nuvažiuoti ten, kur dar nebuvau... Noriu kažko naujo, kas praskaidrintų vėmti verčiančią, atsibodusią kasdienybę... Noriu... „Žmogus – ne paukštis, jis niekuomet nepasitenkina pasiekta aukštuma“, – sakė vienas senas žmogus. Labai gerai jį pažinojau. Gyvenime jis buvo veiklus, daug pasiekė ir galų gale numirė gulėdamas karštoje vonioje. Kas toliau? Ar teisinga kryptimi judame milžinišku greičiu. Vos patenkiname savo troškimą, tuojau pat kyla dešimt naujų. Ar tai ir yra tikrasis tikslas? Ar tik bėgimas nuo tikrovės nesiryžtant imtis to, ką iš tiesų turime daryti? „Troškimas turėti to, ko negali turėti, yra tikroji kančia“, – sako senoji rytų išmintis. Arba tiesiog: „Troškimas yra kančia“.

ODISĖJO FAKTORIUS

Žinoma, jei žmogus neturėtų to noro, jis galbūt niekuomet nebūtų paragavęs uždrausto vaisiaus, išradęs ratą, kompiuterio ir Amerikos, sukūręs tūkstančių genialių kūrinių. Naujumo noras – civilizacijos varomoji jėga. Tik ar visada jis pagrįstas ir sveikas. Tūkstantmečius tuokdavęsi ant žemės šiandien žmonės „varo ženyti“ į Mėnulį arba maino žiedus po vandeniu. O kodėl gi ne? Problema ta, kad vis daugiau nusikaltimų įvykdoma ne iš godumo ar materialinių motyvų, o tiesiog iš stiprių emocijų poreikio – pasimetus tarp tikrų ir iliuzinių vertybių. Iš visų pusių spaudžiantys stereotipai skelbia: tu privalai būti geriausias, ploniausias, stipriausias, protingiausias... 9 – blogai, tu privalai gauti – 10. Tau juk žadėjo, kad kažkada atjos pasakų princas ant balto žirgo, nusineš į rūmus ir nešios nešios ant rankų. Kai taip neatsitinka, puolama į ašaras ar ieškoma kito žmogaus nusprendus, kad anas nebuvo tikrasis princas. Kai galų gale atsigręži atgal į gamtą – pamatai, kad norint įkurti didelę ugnį reikia ilgai ir nuobodžiai kūrenti mažą ugnelę. Taip pat ir su meilės ugnimi – prie jos reikia daug dirbti – abiem. Aplinkui daugybė turtuolių, įžymybių, garsenybių ir kitokių „ybių“. O ar taip labai saldu būti ta „žvaigžde“, tuo turtoliu? Juk tiesa ta, kad daugelis įžymybių neišlenda iš psichoterapeutų kabinetų, kai kurie piniguočiai džiūsta iš meilės neturtingai, bet laimingai šlavėjai. Ir vis dėlto skirtumas tarp noro tobulėti, eiti į priekį ir beprotiško veržimosi yra. Nelaimės aplenkia, kai susivoki ir esi savame kelyje. Ne – kai šoki aukščiau bambos ar per greitai ir per aukštai keli kartelę.

Klausimai ir atsakymai

1. Kokia svarbi šiuolaikinio žmogaus problema svarstoma tekste? (1 taškas)

2.1. Atidžiai perskaitykite teksto pirmąją dalį. Nurodykite tris būdus, kuriais šiuolaikinis žmogus tenkina „adrenalino poreikį“. (3 taškai)

2.2.Koks paradoksas akcentuojamas kalbant apie šiuolaikinio žmogaus siekį patenkinti „adrenalino poreikį“? (2 taškai)

3. Kokiais argumentais grindžiamas teiginys, kad „šiandien esame vartotoju visuomenė“? (2 taškai)

4. Koki žmogų lengva paversti vartotoju? (1 taškas)

5. Kaip skatinamas vartojimo poreikis? (1 taškas)

6. Koku pavyzdžiu teksto autorius pagrindžia filosofo Z. Baumano mintį, jog „norint padidinti gebėjimą vartoti, negalima leisti vartotojams nė akimirkos pailsėti“? (1 taškas)

7. Kodėl autorius nekaltina tu, kurie skatina žmones vartoti? (1 taškas)

8. Paaiškinkite III dalies pavadinimo prasmę. (1 taškas)

9. Kokie stereotipai peršami šiuolaikiniam žmogui? (2 taškai)

10. Ar galima teigti, kad stereotipų užvaldyti žmonės nelinkę spręsti problemų? Argumentuokite remdamiesi tekstu. (1 taškas)

11. Paskutinės teksto dalies pavadinime minimas Odisėjas. Suformuluokite mintį, kuria siekia paryškinti autorius, paminėdamas šį literatūros kūrinio veikėją. (2 taškai)

12. Tekstas pavadintas „Noru išvarginti“. Kaip, anot autoriaus, žmogus galėtų išvengti pražūtingo noru poveikio? (2 taškai)

13. Kokį pojūtį stengiamasi pabrėžti neįprastu žodžio „kasdienybė“ užrašymo būdu? (1 taškas)

14.1. Kodėl frazė „varo ženyti“ rašoma kabutėse? (1 taškas)

14.2. Kokį šiuolaikinio žmogaus požiūrį į santuoką, ši frazė atskleidžia? (1 taškas)

15.1. Nurodykite teksto funkcinių stilių. (1 taškas)

15.2. Argumentuokite. (2 taškai)

16. Kokiomis stilistinėmis priemonėmis teksto autorius siekia įtaigumo?
Nurodykite bent 3 ir pateikite po pavyzdį. (3 taškai)

17. Nurodykite teksto žanrą. (1 taškas)